

004 [Published letter]

Vooraf

In zijn rubriek 'Van mensen en dingen' in het weekblad *De Controleur*¹ wijdt de schrijver Israël Querido² drie artikelen aan de schilders Spoor³, Mondriaan en Sluyters⁴. Querido schrijft deze artikelen naar aanleiding van de tentoonstelling van deze drie schilders in het Stedelijk Museum Amsterdam in januari 1909. Het eerste artikel gaat over Spoor en Sluyters, het tweede over Mondriaan. In het derde en laatste artikel (oktober 1909) publiceert de schrijver een complete brief van Mondriaan. In zijn intro zegt Querido dat de schilder geen enkel bezwaar had tegen de publicatie van de brief.

In feite is de brief aan Israël Querido geen tekst, in de zin van geschreven voor een breder publiek. Toch is hij in dit corpus opgenomen, omdat hij met Mondriaans instemming is gepubliceerd.

Bron

De enige bron van de tekst is de publicatie van de brief in *De Controleur* (23 oktober 1909). De oorspronkelijke brief is niet teruggevonden. We nemen aan dat de schrijver van het artikel Mondriaans brief letterlijk heeft overgenomen, omdat deze schrijft: '[...] Ik geef, met toestemming van den schilder, zijn brief hier'. We beschouwen de tekst daarom als geautoriseerd. De aanhef: 'Waarde Querido' en de ondertekening 'Piet Mondriaan' geven aan dat de tekst voltooid is en de hele brief is overgenomen.

Basistekst en leestekst

Er is slechts één bron beschikbaar en dat is de publicatie van Mondriaans brief in het artikel van Querido in *De Controleur*. Deze publicatie is de basis voor de leestekst.

De leestekst volgt de publicatie van 1909 in de toen gebruikelijke spelling van De Vries en Te Winkel. De breed gespatieerde tekstgedeelten zijn in de leestekst gecursiveerd.

Titel

De brief aan Querido heeft natuurlijk geen titel. Aan de leestekst is daarom - om identificatie te vergemakkelijken - de volgende fictieve titel toegevoegd: [*Published Mondrian letter*].

Datering en ondertekening

In de eerste zin van zijn artikel schrijft Querido: 'Van den kunstenaar Piet Mondriaan ontving ik [...] een brief uit Domburg.' Mondriaan verbleef in 1909 in Domburg van eind juni tot begin oktober⁵. De brief aan Querido zal waarschijnlijk in de maand juli of augustus 1909 zijn geschreven. Als datering voor deze brief gebruiken we: 'juli-augustus 1909'.

De brief is in de publicatie ondertekend met: 'Piet Mondriaan'.

Ontstaan en publicatie

De tentoonstelling 'Schilderijen en teekeningen door C. Spoor, Piet Mondriaan en Jan Sluyters' in het Stedelijk Museum Amsterdam duurde van 6 tot 31 januari 1909. Querido's schrijft in januari 1909 in *De Controleur* 'Een Schilders-Studie. Spoor, Mondriaan en Sluyters.', waarin hij het werk van Spoor en Sluyters behandelt. Dit eerste deel van deze 'Schilders-Studie' wordt maanden later - op 29 mei 1909⁶ - gevolgd wordt door een tweede deel, uitsluitend handelend over Mondriaan. Waarom er tussen de twee delen van de recensie zo'n grote tijdsperiode ligt, is niet achterhaald.

Mondriaan reageert met een brief op Querido's artikel van 29 mei. Waarom hij pas in juli-augustus 1909 reageert op het artikel van mei 1909, is niet bekend.

¹ Is. Querido, 'Van mensen en dingen. Een schilders-studie. Spoor, Mondriaan en Sluyters. Piet Mondriaan. (Slot)', *De Controleur* 20, no. 1004 (23 oktober 1909): 2de Blad, z.p.

² Israël Querido (1874-1932), Nederlands schrijver.

³ Cornelis Spoor (1867-1928), Nederlands schilder en vriend van Mondriaan.

⁴ Jan Sluyters (1881-1957), Nederlands schilder en vriend van Mondriaan.

⁵ CRI: 128-129. (Mondriaan woonde in Amsterdam, Sarphatipark 42¹ (januari 1908 - december 1911), maar was op vakantie in Domburg.)

⁶ Is. Querido, 'Van mensen en dingen. Een schilders-studie. Spoor, Mondriaan en Sluyters. Piet Mondriaan.', *De Controleur* 19, no. 983 (29 mei 1909): 2de Blad, z.p.

Querido besluit de brief van Mondriaan integraal te publiceren in een laatste artikel over Spoor, Mondriaan en Sluifjters (23 oktober 1909⁷) en introduceert de brief met de volgende zinnen: ‘Van den kunstenaar Piet Mondriaan ontving ik, naar aanleiding van mijn tweede studie-deel over zijn werk, een brief uit Domburg. Er bleek misverstand te bestaan, laten we zeggen, door ons beiden veroorzaakt. [...] Ik geef, met toestemming van den schilder, zijn brief hier, in betrekking tot de techniek en tot zich zelf.’

Reacties van tijdgenoten

Querido reageert in hetzelfde artikel (23 oktober 1909) op Mondriaans brief. Hij ziet de brief als een ‘verklarings-poging’ en hij heeft waardering voor deze poging, maar hij twijfelt aan Mondriaans capaciteiten op het gebied van het woord. Letterlijk zegt hij: ‘Ook past het niet, dit epistel, literair-critisch te ontleden, noch te wijzen op de onrijpheid hier en daar en de vreemd-philosophische dooreenwarring der dialectische beginselen, zoodra er van ‘stoffelijke’ en ‘geestelijke’ werkingen sprake is. De ziel van Mondriaan leeft niet in ’t woord, maar in zijn werk. De geoefende zou al te gemakkelijk analytisch spel hebben met zijn ‘toelichtingen’. - Men waardeere het [dit epistel] dus als verklarings-poging van iets zeer samengestelds, dat hij in ’t woord niet vermag te bemeesteren.’⁸

Vermelde personen

In zijn brief aan Querido noemt Mondriaan de naam van Herman Teirlinck⁹. Teirlinck heeft - volgens Mondriaan - positief gereageerd op Mondriaans schilderijen op een tentoonstelling in Brussel. In welk verband en op welke manier Teirlinck dit heeft gedaan, is niet bekend¹⁰.

Sleutelwoorden

Met een aantal kenschetsende woorden (in alfabetische volgorde) geven we aan wat er in de [*Gepubliceerde brief van Mondriaan*] besproken wordt. Van de zogenoemde specifieke en soms minder specifieke Mondriaan-woorden wordt een verklarende omschrijving gegeven in het ‘Sleutelwoordenregister’¹¹. De in dit register verduidelijkte sleutelwoorden zijn hieronder cursief weergegeven.

Sleutelwoorden: devoot, fijnere gebieden, filosofie en kunst, geestelijke gebieden, geestelijke kennis, *innerlijkebeden* of waarheden, klaarheid, *kleur*, *lijn*, nieuwe uitbeelding, occulte kennis.

Overige opmerkingen

Welke schilderijen van Mondriaan Querido heeft gezien op de tentoonstelling in het Stedelijk Museum, is niet bekend. Er is geen catalogus van deze tentoonstelling beschikbaar. De Catalogue Raisonné geeft - op basis van persberichten - een overzicht van de geëxposeerde schilderijen¹².

Schilderijen ontstaan tijdens schrijfperiode

De is vermoedelijk geschreven in de zomer van 1909. Volgens de Catalogue Raisonné vervaardigde Mondriaan in 1909 twaalf schilderijen: A677-A688¹³. Hij zal tijdens de periode van het schrijven aan de [*Published Mondrian letter*] met één of meer van deze schilderijen bezig zijn geweest.

⁷ L. van Ginneken en J.M. Joosten. ‘Kunstenaarsbrieven Kees Spoor (2)’. *Museumjournaal* XV (1970): 262.

⁸ Is. Querido, ‘Van menschen en dingen. Een schilders-studie. Spoor, Mondriaan en Sluifjters. Piet Mondriaan. (Slot)’, *De Controleur* 20, no. 1004 (23 oktober 1909): 2de Blad, z.p.

⁹ Herman Teirlinck (1879-1967), Vlaams schrijver.

¹⁰ Veel later (1958) schrijft Teirlinck twee artikelen over Mondriaans brochure 016 *Le Néo-Plasticisme*. H. Teirlinck, ‘Abstract’, *Vlaams tijdschrift* 12, nr.3 (1958): 346-349, en nr.4 (1958): 453-458.

¹¹ Digital Appendix: Documentation - Mondrian Vocabulary Explained.

¹² CRIII: 24.

¹³ CRI: 447-455.